

Krediet en (overmatige) schuldenlast: een terugblik op 2021

S. Bierlier (economiste), januari 2022

Inleiding

Dit artikel blikt terug op de statistieken¹ van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) van de Nationale Bank van België (NBB) voor 2021 en analyseert de belangrijkste trends.

We focussen op de meest relevante indicatoren² om een beeld te schetsen van de omvang van de overmatige schuldenlast in België (evolutie van het aantal kredietovereenkomsten, evolutie van in het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand, kredietnemers met meer dan één betalingsachterstand, de gemiddelde uitstaande schuld en het aantal personen toegelaten tot de procedure van collectieve schuldenregeling) en bespreken een aantal gevolgen van de COVID-19-pandemie op de schuldenlast van huishoudens.

In 2021 is een van de trends de nieuwe **daling** van het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand, de **daling** van het aantal kredietnemers met een nieuwe betalingsachterstand en de **daling** van het aantal personen dat toegelaten wordt tot collectieve schuldenregeling (CSR). Die evoluties zijn bemoedigend en wijzen, ondanks de context van de gezondheidscrisis, niet op een toename van de overmatige schuldenlast en problematische schuldsituaties in België. Wellicht houden deze bijna contra-intuïtieve ontwikkelingen verband met de mogelijkheid die kredietnemers onder bepaalde voorwaarden wordt gelaten om te genieten van een tijdelijk **uitstel** van betalingen. Dat werd in het licht van de COVID-19-crisis tot eind juni 2021 toegekend.

Bovendien zijn bewoners van sommige gemeenten hard getroffen door de **overstromingen** in juli 2021. Tot vandaag is het moeilijk om de impact op getroffen kredietnemers na te gaan, gelet op de steunmaatregelen en de betalingsregelingen. Het is noodzakelijk om de eventuele gevolgen aan te pakken die voor de meest kwetsbare huishoudens worden verwacht, aangezien zij over het algemeen een groter risico lopen op overmatige schuldenlast. We moeten wachten op de statistieken voor 2022 en wellicht ook die voor de volgende jaren – om na te gaan of de hiervoor vastgestelde evoluties zich doorzetten.

De pandemie en de gezondheidsmaatregelen hebben de Belgische economie hard getroffen. Desondanks vermeldt het statistisch jaarverslag van de NBB dat in 2021 2,3 % **meer** nieuwe hypothecaire en consumentenkredieten aan particulieren werden verstrekt dan in 2020.

Wat de **werkloosheidsgraad** betreft, zien we in de statistieken van Statbel dat het aantal tijdelijk werkloze personen in 2021 verder is gedaald. Bovendien stijgt de

¹ Centrale voor Kredieten aan Particulieren, 2021, [Statistieken 2021. Centrale voor Kredieten aan Particulieren](#), NBB, Brussel

² Deze indicatoren kunnen enkel samen een goed beeld schetsen van de situatie van overmatige schuldenlast in België. Apart volstaat geen enkele ervan, hoe goed ook, om dit te doen.

werkgelegenheidsgraad tussen het derde kwartaal van 2020 en dat van 2021 van 70,2 % naar 71,4 %. Het bbp, dat sinds 2010 positief was³, werd in 2020 negatief (-5,7 %) en vervolgens opnieuw positief in 2021. De jaarlijkse variatie bedroeg +15,1% in het tweede kwartaal, maar daalde terug tot +4,9% ten opzichte van het voorgaande jaar.

De **economische conjunctuur** van het land was in 2021 beter dan verwacht. De verwerkende en logistieke sectoren hadden niet verwacht dat de vraag zo sterk zou zijn. Dit leidde tot hogere transportprijzen, vertragingen bij de levering, tekorten aan bepaalde grondstoffen en hogere energieprijzen. Wat de verwachtingen voor 2022 betreft, voorspelt de op 9 december 2021 gepubliceerde monitor van de economische cyclus een vertraging van de economische activiteit begin 2022, waarna die vanaf de lente weer aantrekt.⁴

De maandelijkse consumentenenquête van december 2021⁵ leert ons dat de indicatoren van het **consumentenvertrouwen** in de loop van de maanden enorm fluctueren. Terwijl de consumenten in december 2020 nog verwachtten dat de gezondheidscrisis in 2021 voorbij zou zijn, is sinds oktober 2021 het pessimisme teruggekeerd. Hoewel de vertrouwensindicator weer lijkt af te nemen, blijft die op middellange en lange termijn toch hoger. Hij bereikt opnieuw een niveau vergelijkbaar met de situatie voor de crisis. In 2021 bereikten de **spaarintenties** van de huishoudens historisch hoge pieken (hoger dan in 2020). Sinds oktober verwachten ze wel minder te sparen. Net als in 2020 ging de voorkeur naar sparen door de daling van de consumentenbestedingen en het heersende onzekere klimaat. Die evolutie heeft te maken met de vooruitzichten over de algemene economische situatie en de vrees voor meer werkloosheid.

Uit de onderstaande tabel 1 blijkt dat een groot deel van de respondenten vindt dat ze relatief gespaard zijn gebleven van de crisis.

Tabel 1. Vergelijking van het percentage huishoudens dat aangeeft inkomensverlies te hebben geleden door de crisis in oktober 2020 en in oktober 2021⁶

	Oktober 2020	Oktober 2021	Vershil
Geen verlies of verlies kleiner dan 10 %	72 %	89 %	+17 procentpunten
Verlies tussen 10 en 30 %	20 %	7 %	-13 procentpunten
Verlies groter dan 30 %	7 %	5 %	-2 procentpunten

Bron: maandelijkse consumentenenquête, NBB

Uit de onderstaande tabel 2 blijkt dat in oktober 2021 bijna een kwart van de huishoudens aangaf over een relatief beperkte **spaarbuffer** te beschikken (minder dan 3 maanden). Zowat 15 % van hen beschikt over een spaarbuffer van 3 tot 6 maanden, terwijl net als in oktober 2020 een meerderheid (55 %) kan rekenen op een spaarbuffer van meer dan 6 maanden.

³ Zie de wereldwijde economische crisis van 2008.

⁴ Nationale Bank van België, 17 december 2021, *Economische projecties voor België – Najaar 2021*, persbericht van de NBB, Brussel

⁵ Nationale Bank van België, 20 december 2021, *Consumentenvertrouwen daalt weder in december*, persbericht van de NBB, Bruxelles

⁶ Datum waarop de laatste consumentenenquête met 'extra vragen COVID-19' werd uitgevoerd.

Tabel 2. Percentage huishoudens dat aangeeft hoeveel maanden ze een spaarbuffer hebben om hun noodzakelijke uitgaven te dekken en in hun levensonderhoud te voorzien. Vergelijking tussen oktober 2020 en oktober 2021⁷

	Oktober 2020	Oktober 2021	Vershil
Minder dan 1 maand	13 %	14 %	+1 procentpunt
Van 1 tot 3 maanden	15 %	16 %	+1 procentpunt
Van 3 tot 6 maanden	17 %	15 %	-2 procentpunten
Meer dan 6 maanden	55 %	55 %	+0 procentpunt

Bron: maandelijks consumentenenquête, NBB

Deze verhoudingen variëren naar gelang van de context en in de loop van het jaar. De voorgaande statistieken wijzen niet op opmerkelijke evoluties tussen oktober 2020 en oktober 2021.

1. Bijna 2,3 % meer kredietverstrekkingen

Eind 2021 telde de CKP 10.469.387 uitstaande kredietcontracten voor 6.160.051 geregistreerde kredietnemers.⁸ Dit komt neer op een respectievelijke daling met 1,9 % (contracten) en met 0,6 % (kredietnemers) in vergelijking met 2020.

Het aantal verstrekte **nieuwe kredietcontracten** is met 2,3 % gestegen. Deze lichte daling blijft volgens de NBB 'beperkt'. Ze blijft inderdaad onder het gemiddelde⁹ dat voor het begin van de pandemie werd opgetekend. Bij deze nieuwe kredietverstrekkingen stelt de NBB vast dat zowat twee derde van de **nieuwe hypothecaire kredietnemers** tussen 25 en 44 jaar oud zijn. 37,3 % van hen is jonger dan 35 jaar. Ter vergelijking: **nieuwe consumentenkredietnemers** tussen 25 en 44 jaar zijn goed voor 44 % nieuwe contracten van dit type.

2. Het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand daalt voor het vijfde jaar op rij

Aangezien er geen gegevens zijn die het aantal huishoudens met een overmatige schuldenlast tellen, hebben we verschillende indicatoren gebruikt om te proberen de omvang van de overmatige schuldenlast in België in te schatten. Het zijn de richtingen die deze indicatoren volgen die zinvol zijn en die het mogelijk maken om trends op het vlak van overmatige schuldenlast te beoordelen, en niet elke indicator afzonderlijk.

In dit deel buigen we ons specifiek over het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand, met andere woorden over het aantal personen dat voor minstens één krediet met een betalingsachterstand in de Centrale is geregistreerd. Hoewel deze indicator niet volstaat (omdat hij rekening houdt met alle betalingsachterstanden, ook die van particulieren die geen terugkerende of ernstige financiële problemen hebben), laat hij toe om de omvang van het fenomeen te beoordelen.

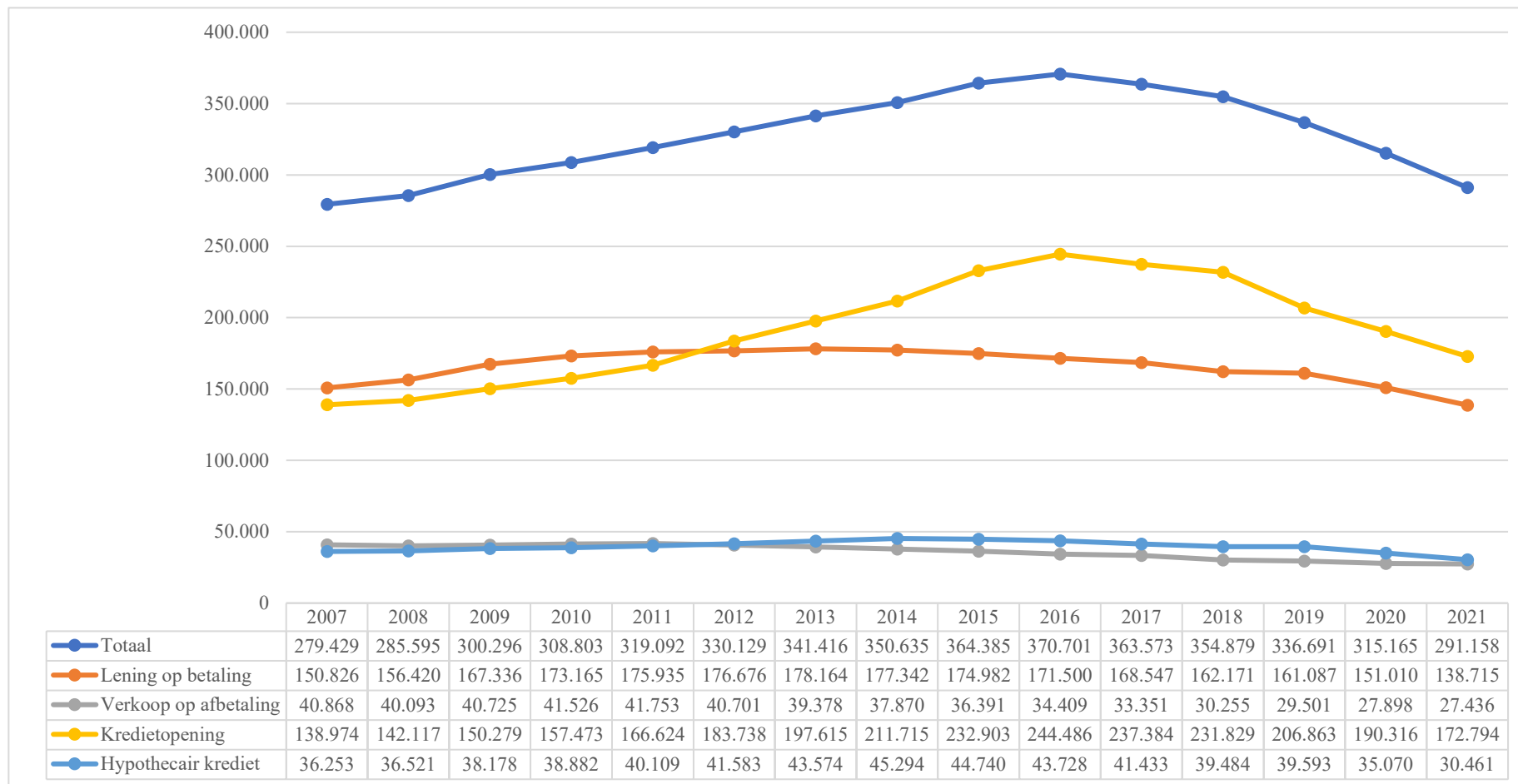
⁷ Datum waarop de laatste consumentenenquête met 'extra vragen COVID-19' werd uitgevoerd.

⁸ Ongeveer twee derde van de Belgische volwassen bevolking staat met minimum één krediet bij de CKP geregistreerd.

⁹ Dit gemiddelde heeft betrekking op de drie jaar die aan de pandemie voorafgingen.

2.1. Aantal kredietnemers met een betalingsachterstand naar type contract

Grafiek 1. Evolutie van het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand tussen 2007 en 2021 naar type contract

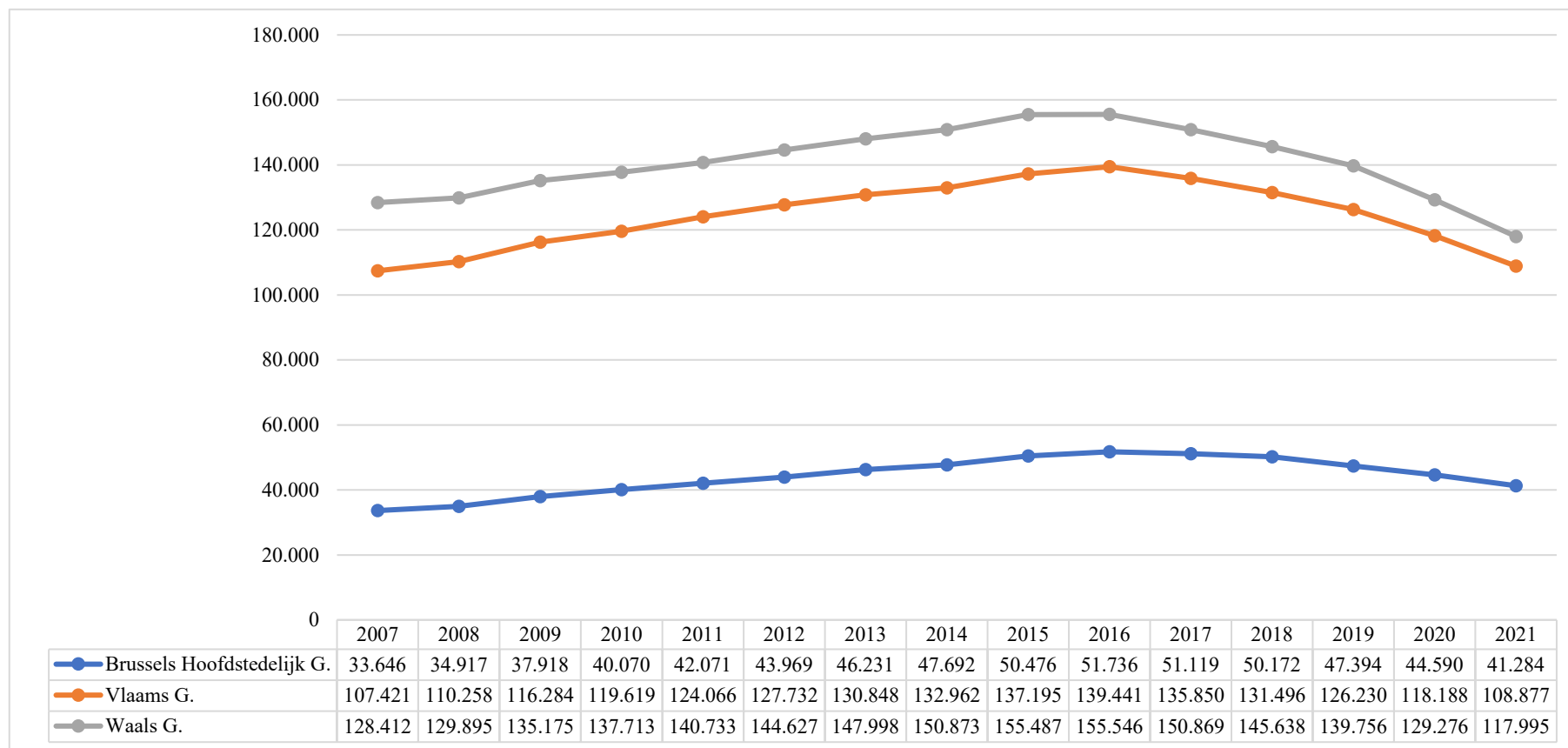

Bron: CKP (NBB)

Uit grafiek 1 blijkt dat het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand constant **toeneemt** tussen **2010** en **2016**, waarna we een trendbreuk zien. 2021 is het vijfde jaar waarin deze indicator **daalt** voor alle types contracten (-7,62 % in vergelijking met 2020). Opvallend is ook dat het aantal kredietnemers met een nieuwe betalingsachterstand daalt in vergelijking met 2020 (**-17,7 %**) en dit ondanks het stopzetten van de mogelijkheden tot tijdelijk betalingsuitstel in juli 2021. De NBB zegt hierover het volgende: "De evolutie van het aantal kredietnemers met een nieuwe betalingsachterstand loopt natuurlijk gelijk aan de evolutie van het aantal nieuwe betalingsachterstanden." We kunnen concluderen dat de kredietnemers zich aan de betalingstermijnen lijken te houden: in het tweede semester werd 25 % minder nieuwe betalingsachterstanden geregistreerd in vergelijking met dezelfde periode in 2019 (voor de gezondheidscrisis).

2.2. Aantal kredietnemers met een betalingsachterstand per Gewest

Grafiek 2. Evolutie van het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand tussen 2010 en 2021, per Gewest

Bron: CKP (NBB)

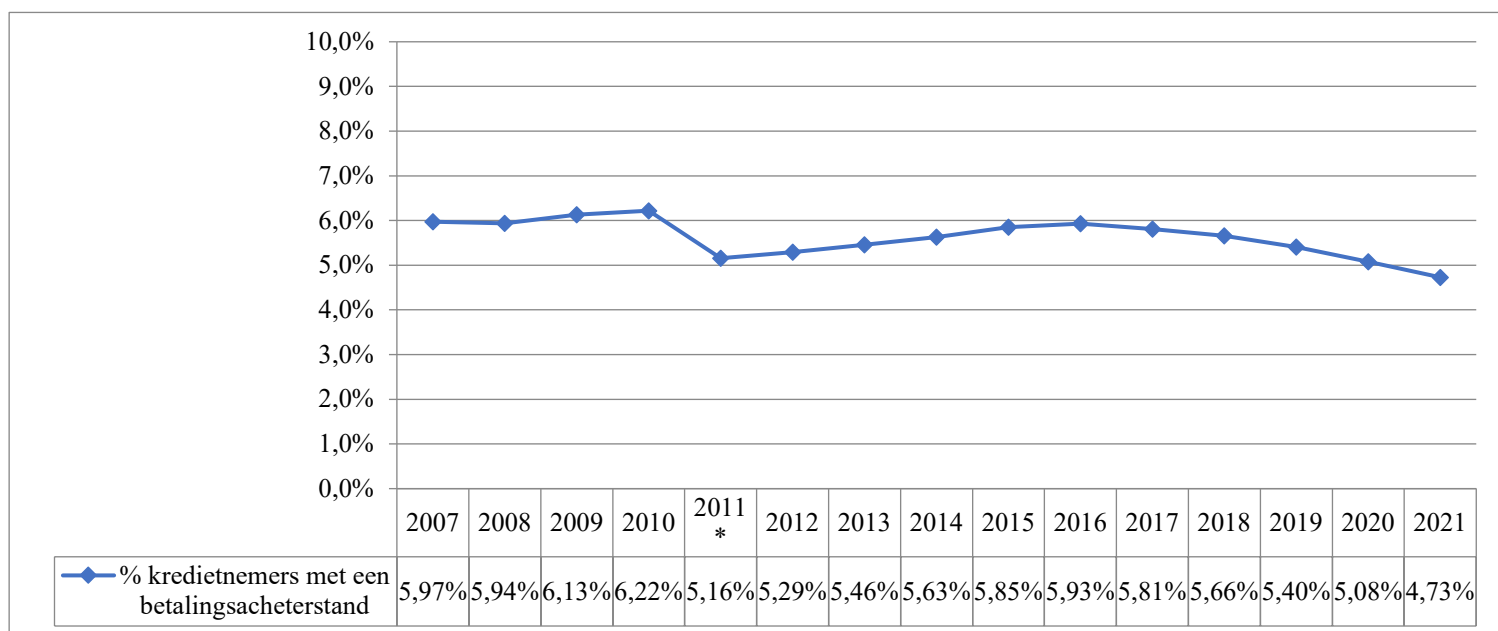
Uit grafiek 2 blijkt dat het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand eens te meer daalde in de drie Gewesten.

De curve van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is lager dan de andere omdat dit Gewest minder inwoners heeft. We wijzen er echter op dat de curve van het Waals Gewest boven die van het Vlaams Gewest ligt, terwijl het Waals Gewest bijna tweemaal minder inwoners telt.¹⁰

2.3. Evolutie van het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand

Een stijgend aantal kredietnemers met een betalingsachterstand kan het resultaat zijn van grotere financiële problemen of van een grotere populatie.¹¹ De tweede gebruikte indicator is bedoeld om deze mogelijke vertekening te corrigeren. Het gaat om het *percentage* kredietnemers met een betalingsachterstand of om de verhouding tussen het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand en het totale aantal kredietnemers. We hebben twee dimensies gekozen om het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand te benaderen: evolutie in de tijd en per provincie.

Grafiek 3. Evolutie van het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand tussen 2010 en 2021

Bron: CKP (NBB)

We zien een gestage evolutie van het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand tussen 2011¹² en 2016, van 5,16 % naar 5,93 %. Het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand **daalt** vervolgens tussen 2016 en 2021, van 5,93% naar 4,73%. In vergelijking met het OCE-artikel 'Een terugblik op 2020' stellen we vast dat de neerwaartse trend zich in 2021 doorzet. De toekomst zal uitwijzen of die trend zich bestendigt.

¹⁰ Statbel: In 2021 telde het Vlaams Gewest 6,6 miljoen inwoners, tegenover 3,6 miljoen in het Waals Gewest.

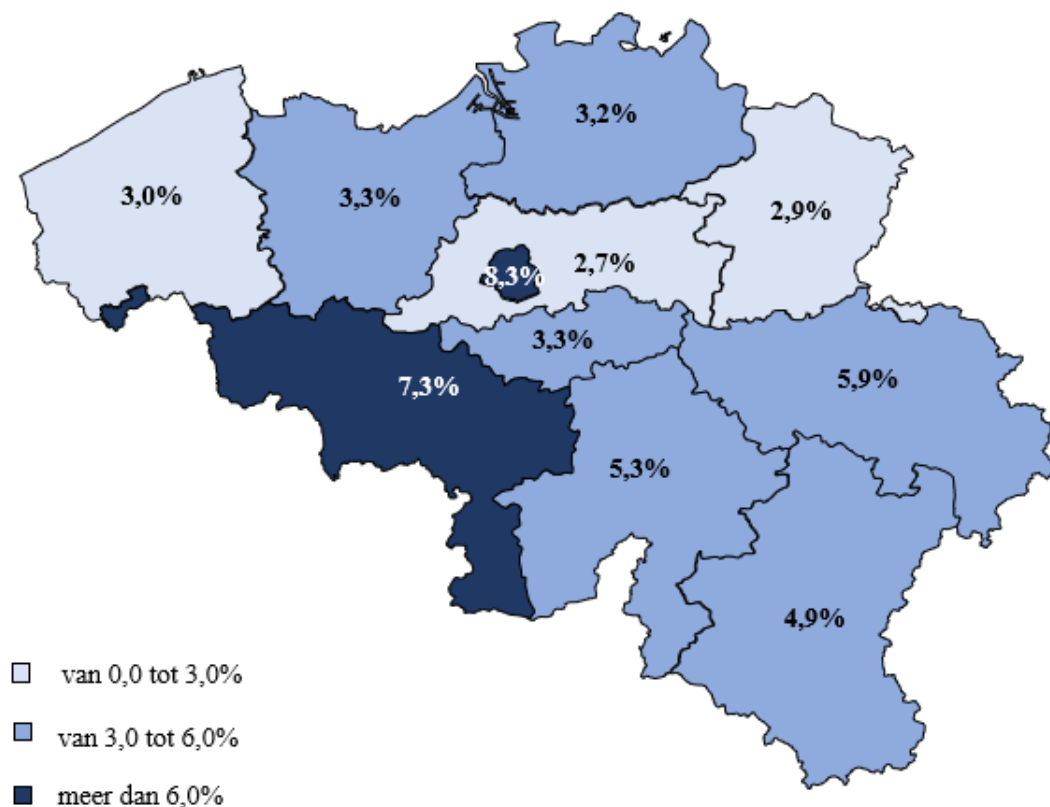
¹¹ Een grotere populatie leidt tot een toename van het aantal kredietnemers en bijgevolg tot een toename van de kans op kredietnemers met een betalingsachterstand.

¹² We herinneren eraan dat de vastgestelde forse daling tussen eind 2010 en eind 2011 kan worden verklaard door de toename van het aantal geregistreerde kredietnemers in de Centrale naar aanleiding van de verplichting om kredietopeningen gelinkt aan zichtrekeningen te registreren.

2.4. Percentage kredietnemers met een betalingsachterstand per provincie

Kaart 1 schetst een beeld van de situatie in de verschillende provincies.

Kaart 1. Percentage kredietnemers met een betalingsachterstand per provincie (eind 2021)

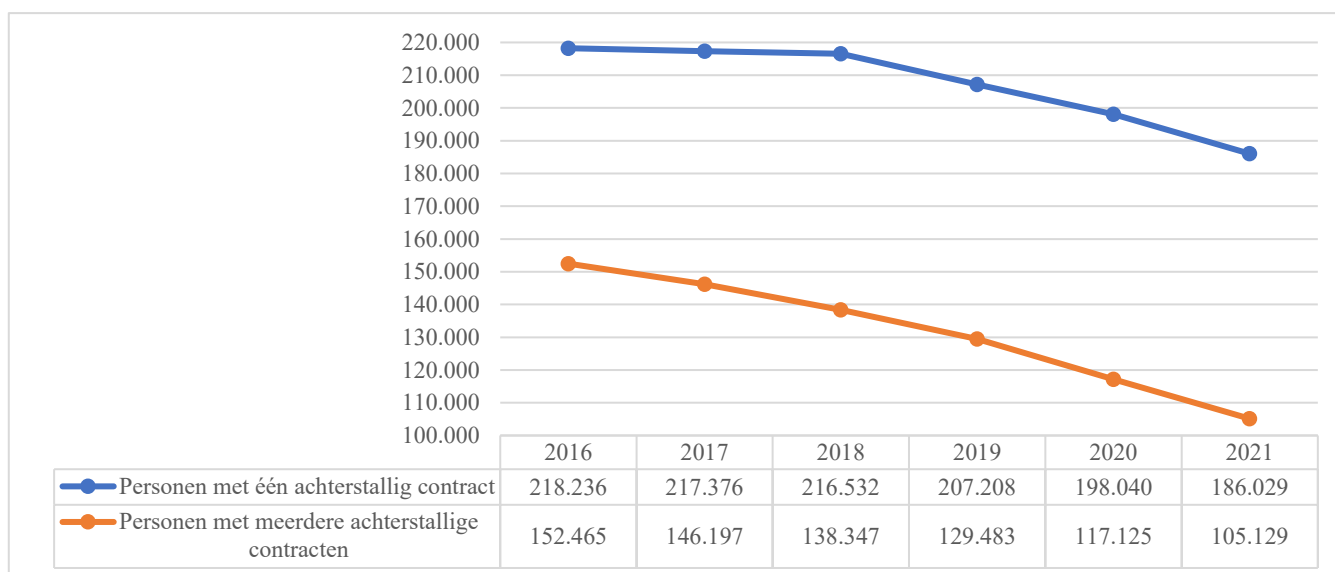
Bron: CKP (NBB)

Uit deze kaart blijkt dat het risico op overmatige schuldenlast ongelijk verdeeld is in ons land. Tussen 2020 en 2021 stellen we een **daling** van het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand in alle provincies (binnen de vork van -4,8 % tot -1,3 %) vast, **behalve** in West-Vlaanderen (+3,5 %).

3. **Alsmar minder kredietnemers met meer dan één betalingsachterstand**

Het aantal kredietnemers met meer dan één betalingsachterstand evolueert tot op vandaag eveneens gunstig, zoals blijkt uit grafiek 4. Het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand voor meerdere kredietcontracten daalde inderdaad sneller dan het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand voor één enkel contract tot 2020. In 2021 begint die tendens te **keren**. Het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand voor één enkel contract daalt sneller (-0,10 %) dan voor meerdere contracten (-0,66 %). Die minieme evolutie blijft hoe dan ook positief, aangezien kredietnemers met een betalingsachterstand voor meer dan één krediet meer risico op overmatige schuldenlast lopen.

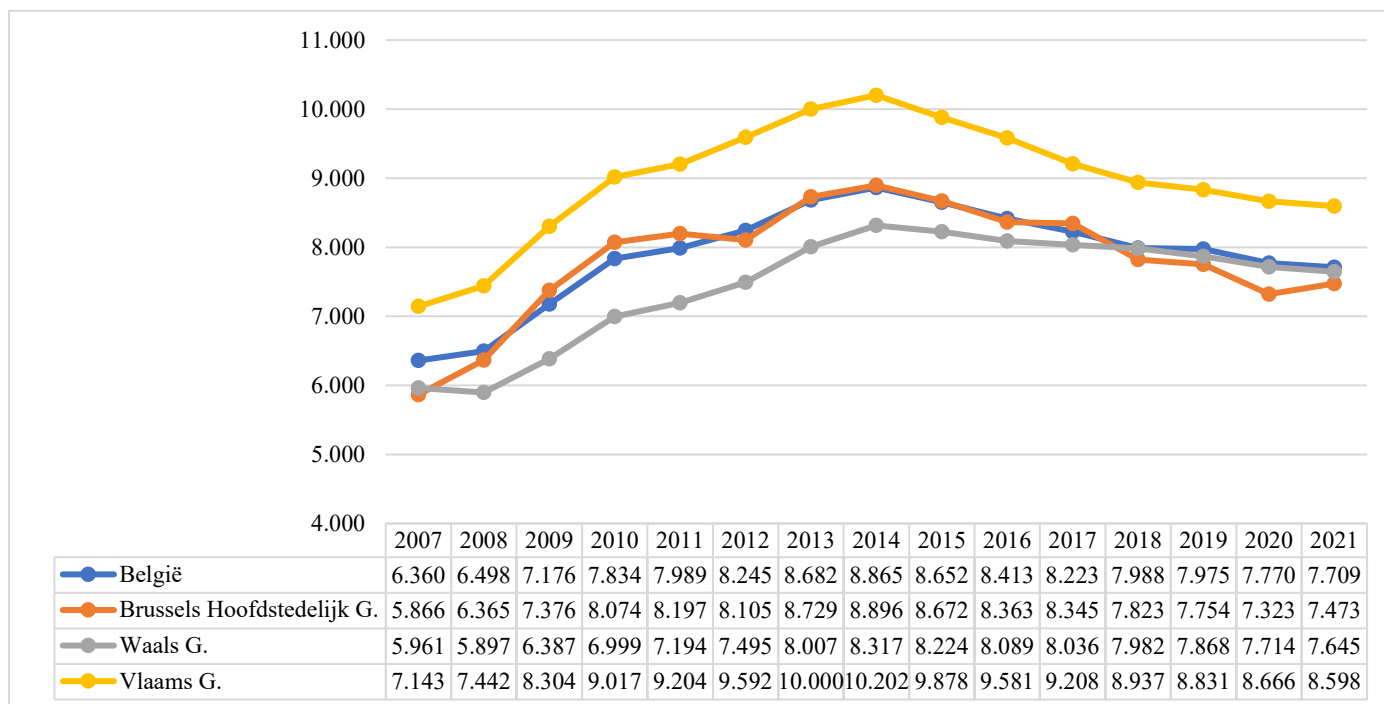
Grafiek 4. Evolutie van het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand voor meer dan één krediet tussen 2014 en 2021

Bron: CKP (NBB)

4. De gemiddelde uitstaande schuld daalt opnieuw, behalve in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Grafiek 5. Evolutie van de gemiddelde uitstaande schuld (€) per kredietnemer met een betalingsachterstand tussen 2007 en 2021 en per Gewest

Bron: CKP (NBB)

De gemiddelde uitstaande schuld komt overeen met het totaal van de opeisbare sommen gedeeld door het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand. Grafiek 5 wijst op een **continue daling** van de gemiddelde uitstaande schuld per kredietnemer met een

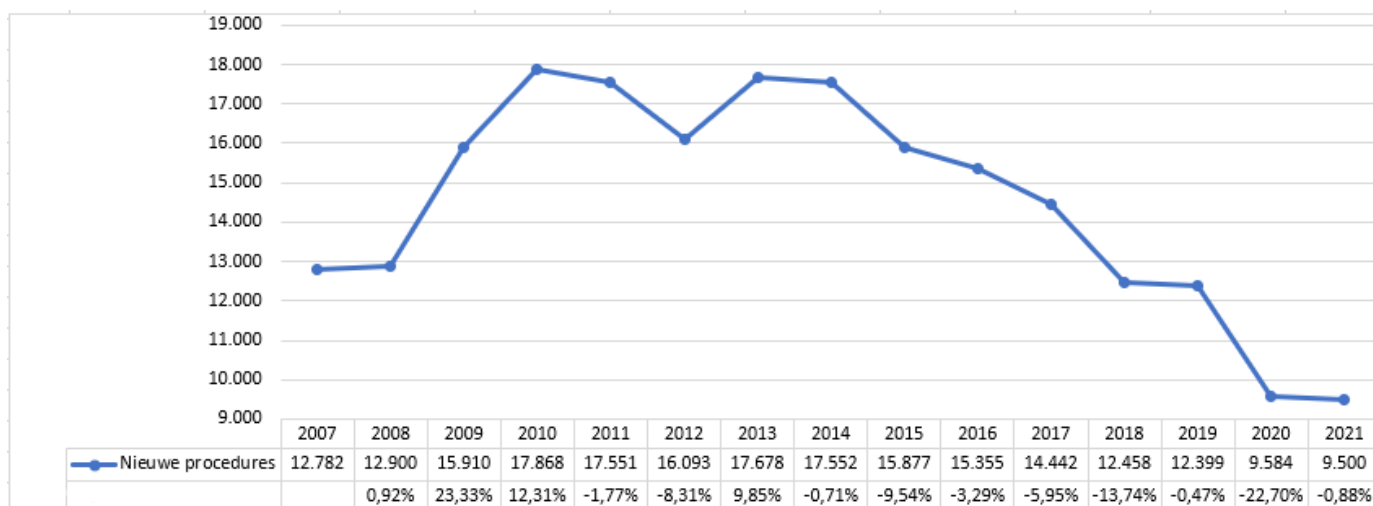
betalingsachterstand vanaf 2014 tot 2021, met uitzondering van het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest**. In dat Gewest stijgt de gemiddelde uitstaande schuld lichtjes (+2,05 %).

5. Drastische daling van het aantal toegelaten CSR-dossiers¹³

De Centrale registreert sinds 2001 de berichten van toelaatbaarheid in haar negatieve luik.¹⁴ Hoewel deze indicator zijn beperkingen heeft (omdat hij enkel rekening houdt met personen met financiële problemen die tot deze procedure worden toegelaten), kan die ons helpen om ons een beeld te vormen van de omvang van de overmatige schuldenlast.

Eind 2021 telde België 74.765 procedures van collectieve schuldenregeling. Dit komt neer op 0,74 % van de meerderjarige bevolking. Het aantal procedures **daalt** al 6 jaar. Die vaststelling heeft dus niet enkel met de gezondheidscrisis van 2020 te maken.

Grafiek 6. Evolutie van het aantal nieuwe CSR-procedures tussen 2007 en 2021

Bron: CKP

Grafiek 6 toont de evolutie van het aantal nieuwe CSR-procedures in de loop der jaren. **De voorbije 6 jaar** hebben veel **minder** mensen een beroep gedaan op deze procedure en op professionele schuldbemiddelaars.

De gezondheidscrisis heeft een impact op deze indicator gehad. Het aantal nieuw toegelaten dossiers is ook fors gedaald sedert 2020 (-22,7 % tussen 2019 en 2020). Het verschil tussen 2020 en 2021 is heel klein (-0,88 %). Hoewel de sector verwachtte dat in 2021 meer mensen een beroep zouden doen op CSR, was dit niet het geval. Men **vrees**t dat dit in 2022 en de volgende jaren wel het geval zal zijn.

¹³ In 2018 ging het colloquium van het Observatorium over het 20-jarige bestaan van de wet op de collectieve schuldenregeling. Op dit colloquium werden verschillende hypotheses geformuleerd om tendensen te verklaren. Voor meer informatie over de hypotheses die de situatie voor de gezondheidscrisis verklaren, verwijzen we de lezer naar de handelingen van dit colloquium. Die kunt u raadplegen op de website van het Observatorium (www.observatoire-credit.be, tabblad 'Het Observatorium' > 'Oude evenementen') of via [deze link](#).

¹⁴ Wet van 10 augustus 2001, Belgisch Staatsblad van 25 september 2001

6. Heel veel vragen om uitstel van betaling voor hypothecaire kredieten, weinig voor consumentenkredieten

Een van de steunmaatregelen van de regering bood ondernemingen en huishoudens die door COVID-19 waren getroffen, de mogelijkheid om onder bepaalde voorwaarden¹⁵ hun kredietverstrekker in 2020 om uitstel van betaling te vragen. Die uitstelmogelijkheden werden tot juni 2021 verlengd. Vele mensen maakten van dit uitstel gebruik, vooral voor hypothecaire kredieten. Dit was veel minder dan verwacht het geval voor consumentenkredieten, zelfs voor kredietnemers die aan de voorwaarden voldeden. Dit kan worden verklaard door de veel hogere maandelijkse afbetalingen voor hypothecaire kredieten of door de latere invoering van het moratorium voor consumentenkredieten.

Op basis van informatie van de CKP communiceerde Febelfin in mei 2021 de volgende cijfers (laatste beschikbare gegevens¹⁶):

- Meer dan 140.000 hypothecaire kredieten maakten of maken gebruik van het moratorium. Dit komt neer op 4,4 % van de uitstaande hypothecaire kredieten.
- Bijna 8300 consumentenkredieten maakten of maken gebruik van het moratorium. Het gaat bijna uitsluitend om leningen of afbetaling (op een totaal van 2,3 miljoen).
- Voor bijna 10 % van de hypothecaire kredieten en consumentenkredieten waarvoor een moratorium werd verkregen, werd een verlenging aangevraagd.
- Voor 97 % van de kredieten waarvoor een moratorium werd verkregen, werden de afbetalingen hervat in overeenstemming met wat was afgesproken na afloop van het betalingsuitstel.

En in de toekomst?

Hoewel de meeste burgers tijdens de eerste lockdown hun kredietverplichtingen leken te kunnen nakomen dankzij budgettaire beperking en/of een spaarbuffer, lijkt de situatie er vandaag heel anders uit te zien. Dit komt nog niet tot uiting in de statistieken (uit tabel 3 blijkt het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand sinds 2019 te dalen). De CKP benadrukt dat ze in 2021 voor het vijfde jaar op rij een daling van het aantal kredietnemers met een betalingsachterstand vaststelt (-7,6 %), evenals van het aantal kredietnemers met een nieuwe betalingsachterstand (-17,7 %).

Tabel 3. Evolutie van het percentage kredietnemers met een betalingsachterstand tussen 2019 en 2021

% kredietnemers met een betalingsachterstand (alle soorten kredieten samen)	2019	2020	2021	Vershil tussen 2020 en 2021
Januari	5,66 %	5,39 %	5,03 %	-0,36 procentpunten
Februari	5,69 %	5,36 %	4,98 %	-0,38 procentpunten
Maart	5,49 %	5,36 %	4,93 %	-0,43 procentpunten
April	5,49 %	5,38 %	4,91 %	-0,47 procentpunten

¹⁵ Nationale Bank van België, [Werking van het betalingsuitstel](#), Moratorium, Brussel

¹⁶ Als we de maand juni 2021 buiten beschouwing laten, mogen we uitgaan van een lichte onderschatting van de cijfers.

Mei	5,47 %	5,35 %	4,87 %	-0,48 procentpunten
Juni	5,43 %	5,28 %	4,81 %	-0,47 procentpunten
Juli	5,41 %	5,25 %	4,80 %	-0,45 procentpunten
Augustus	5,41 %	5,22 %	4,80 %	-0,42 procentpunten
September	5,41 %	5,20 %	4,80 %	-0,40 procentpunten
Oktober	5,41 %	5,17 %	4,79 %	-0,38 procentpunten
November	5,41 %	5,15 %	4,78 %	-0,37 procentpunten
December	5,40 %	5,08 %	4,73 %	-0,35 procentpunten

Bron: CKP (NBB)

Heel veel mensen die contact opnemen met de consultatiedienst van het Observatorium getuigen onder andere over de moeite die ze hebben om hun krediet terug te betalen. De handhaving en uitbreiding van de gezondheidsmaatregelen gelinkt aan de crisis lijken de reserves te blijven uitputten en de mogelijkheden om financiële oplossingen te vinden te verminderen. Hierdoor komen die consumenten heel snel terecht in structurelere situaties van schuldenlast.